

ÂLEM-İ NİSVÂN'DA KADIN VE ÇOCUK*

Hilal DOĞAN**

Öz

Âlem-i Nisvân, İsmail Gaspıralı'nın imtiyaz sahipliğinde ve Şefika Gaspıralı'nın idare müdiresi ve başyazarlığında 1905-1911 yılları arasında çeşitli aralıklarla çıkarılmış olan süreli bir yayındır. Eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslam Âleminde yayımlanan ilk kadın gazetesi / dergisi olan Âlem-i Nisvân'ın ilk sayısı 1905 yılının sonlarına doğru yayımlanmıştır. 1905'te numune sayısının ardından 1906'te Birinci Sene, 1907'de İkinci olarak 1906-1910 yılları arasında yayımlanan Âlem-i Nisvân, 1911 yılında sadece 3 sayı yayımlanmıştır. Şefika Gaspıralı, Âlem-i Nisvân'ı 1917'de tekrar çıkarmak istese de Ekim Devrimi yüzünden gerçekleştirememiştir. Âlem-i Nisvan'da, kadın her sayfada ele alınmıştır. Bu konu Âlem-i Nisvân'da çeşitlilik göstermektedir. Bundan dolayı farklı alt başlıklara ayrılmıştır. Bu alt başlıklar; farklı coğrafyalardaki kadınların durumu hakkında bilgi verme, kadın ve çocuk, meşhûre kadınlardır. Bu çalışmanın Giriş kısmında, Şefika Gaspıralı'nın idare müdiresi ve başyazarlığını yaptığı Âlem-i Nisvân hakkında bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra Âlem-i Nisvân'daki kadın konusunun alt başlıklarından olan kadın ve çocuk alt başlığındaki yazılar incelenmiştir. Yazılar incelenirken dergideki sıraları esas alınarak incelenmiştir. Çocuk eğitimi konusu anne ile birlikte incelenmiştir. Çocuk eğitiminde annenin ne kadar önemli olduğu ifade edilmiştir. Yazılarda İsmail Gaspıralı'nın "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" düşüncesinin Şefika Gaspıralı tarafından da uygulandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Âlem-i Nisvân, Şefika Gaspıralı, kadın ve çocuk.

WOMEN AND CHILDREN IN ÂLEM-İ NİSVÂN

Abstract

Âlem-i Nisvân is a periodical published at various intervals between 1905-1911 under the privilege of İsmail Gaspıralı and under the management and editör in chief of Şefika Gaspıralı. Âlem-i Nisvân is the first women's newspaper / magazine published in the Turkish and Islamic world according to the available information. The first issue appeared in late 1905. After the 1905 sample number, it was published between 1906-1910 as 1906 - First Year, 1907 - Second Year. Only three issues published in 1911. The issue of women varies in Âlem-i Nisvân. These subheadings are; Giving Information about the Status of Women in Different Geographies, Women and Children, Famous Women. In the introduction part of this study, information about Âlem-i Nisvân of which Şefika Gaspıralı, who is the managing director and chief author. Then, the articles under the subheading of Woman and Child, one of the subtitles of Woman in Âlem-i Nisvân, were examined. While examining the articles, their order in the journal was taken as a basis. Child education issue was examined together with the mother. The mother is very important in child education. Şefika Gaspıralı applied the thought of her father İsmail Gaspıralı in the articles.

Keywords: Âlem-i Nisvân, Şefika Gaspıralı, women and children.

GİRİŞ: ÂLEM-İ NİSVÂN

Kırım'da yayımlanan ilk Türkçe gazete ve Rusya Müslümanları arasındaki Türk dilindeki üçüncü gazete olan Tercümân Gazetesi'nin ilave eklerinden ve 1905 yılı sonlarında Kırım / Bahçesaray'da yayın hayatına giren Âlem-i Nisvân sadece Kırım Türklerinin değil bütün Rusya Türklerinin ilk kadın dergisidir. Eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslâm Âleminde yayımlanan

* Bu makale Hilal Doğan'ın "Âlem-i Nisvân Gazetesi (1905-1907)" adlı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

** hcdoganted@gmail.com ORCID:0000-0002-8542-3074.

ilk kadın gazetesi /dergisi Âlem-i Nisvân, İsmail Gaspıralı'nın imtiyaz sahipliği ve liseyi yeni bitirmiş kızı Şefika Gaspıralı idaresinde yayımlanmaya başlamıştır. İlk sayısı 22 Nisan 1883 olan Tercümân Gazetesi'nin, 21 Ekim 1905 tarihli sayısında "Jenskiy Mir" başlığı altında Rusça Tercümân Gazetesi'nin ilave eki olarak Tatar dilinde yayınlanacak olan Âlem-i Nisvân'ın programı yer alır. Tercümân Gazetesi'nde Âlem-i Nisvân'ın yayın hayatına başlayacağı okuyuculara bildirilir.

İlk sayısı 1905 yılının sonlarına doğru çıkmış olan dergi 1906-1910 yılları arasında çeşitli aralıklarla yayımlanır. 1911 yılında sadece üç sayısı çıkan dergiyi Şefika Gaspıralı 1917'de tekrar çıkarmak istese de Ekim Devrimi yüzünden gerçekleştirilemez. Son yapılan araştırmalar sonucunda Âlem-i Nisvân'ın 1910 yılına ait çeşitli nüshaları ele geçirilmiş ve 1910 yılında on sayı yayımlandığı bilgisi günümüzde geçerliliğini yitirir.

Türkiye'de Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde 1906 yılına ait 4.Sayı (24 Mart 1906) ve üç nüshası olduğu bilinmekte olan Âlem-i Nisvân'ın 1906 yılında çıkarılmış 15, 35 ve 36.Sayıları Paris (Fransa)'te Centre Russe de l'Ecole Pratique des HautesEtudes' de mevcuttur. Bu nüsha on dört sayfa ve 15x24 cm'dir ("Âlem-i Nisvân"). Timur Kocaoğlu'nun Âlem-i Nisvân Özel Koleksiyonu'nda Âlem-i Nisvân Gazetesi/Dergisi'nin 1905, 1906, 1907 ve 1910 yıllarına ait farklı sayıları olduğu bilinmektedir.

Âlem-i Nisvân'ın Numune Sayısı, 1905 yılının sonlarına doğru çıkarılmıştır. 1906 yılına ait sayıların 24 Mart ile 29 Dekabır (Aralık) tarihleri arasında, 1907 yılına ait sayıların ise 29 Zi'l-hicce 1324 / 30 Yanvar (Ocak) 1907 ile 28 Saferü'l-hayr 1325/ 30 Mart 1907 tarihleri arasında yayımlanmıştır. 1910 yılına ait çeşitli sayıları elimizde mevcut olan dergide, önceki yıllardan farklı olarak dergi sayfalarında reklamların yer aldığı fark edilmiştir. Bu reklamların bir kısmının tamamen Rusça, bir kısmının ise hem Rusça hem de Osmanlı Türkçesiyle yazıldığı anlaşıldı.

İncelenen sayılarda Âlem-i Nisvân'ın düzenli aralıklarla çıkmadığı belirlenir. 1906 yılının 4. ve 6. Sayıları arasındaki on dört günlük süre düşünüldüğünde haftada bir, 35. ve 37. Sayıları arasındaki iki aylık süre zarfında hangi aralıklarla ve 1907 yılının Ocak ayında da hangi aralıklarla yayımlandığı bilinmemektedir. 1907 yılının Şubat ayında on bir gün süreyle, Mart ayında ise hafta bir yayımlanmıştır. Âlem-i Nisvân'ın, 1907 yılının Ocak ve Şubat aylarında iki kez, Mart ayında ise haftada bir olmak üzere beş kez yayımlandığı anlaşılmıştır.

Âlem-i Nisvân'ın, incelenen sayılarında sayfa sayılarının eşit olmadığı belirlenmiştir. 1905 yılı Numune Sayısında derginin (kapak ve dış kapak dâhil) toplamda on dört, 1906 yılının 4. Sayısında otuz üç, 6. Sayında on sekiz, 35. Sayısında on yedi ve 37. Sayısında on sayfa olduğu anlaşılmıştır. 1907 yılına ait 2. Sayının kapak sayfası dâhil (dış kapak dâhil değil) toplamda dokuz sayfa olduğu belirlenmiştir. 1907 yılına ait 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9. Sayılar ise kapak ve dış kapak sayfası olmadan toplamda sekiz sayfadan oluşmaktadır. 1905 yılına ait olan Numune Sayısının kapaktan sonra parantez içinde birden başlayarak numaralandırıldığı belirlenmiştir.

1906 yılına ait sayılarda da derginin sayfalarının üstünde dergi adı ve sayfa numarası yer alır. 1906 yılındaki sayılarda, her sayının sayfa numarasının bir önceki sayıyı takip edecek şekilde yer aldığı anlaşılmıştır. 1907 yılına ait sayılarda ise dergi sayfalarının üstünde sırasıyla derginin numarası, adı ve sayfa sayısı yer alır.

Âlem-i Nisvân, birinci senesi sonunda beş yüz seksen dört sayfa (kapak ve dış kapak dâhil değil) yayımlanmış olup bu sayfa sayısına 1905 Numune Sayısının dâhil edilip edilmediği bilinmemektedir.

İncelenen sayılar göz önünde bulundurulduğunda Âlem-i Nisvân'ın şekil özelliklerinin sayılara göre farklılık gösterdiğini anlaşılmıştır. 1905 yılı Numune Sayısının kapağında dergi adının altında parantez içinde “*Müslimelere mahsûs edebî ve tedrîsî haftalık mecmûadır*” ifadesinin ardından “*Sâhib-i İmtiyâz: İsmâil G., İdâre Müdüresi: Şefika G., Şehir: Bahçesaray, Sene: 1905, Numûne olarak Tercümân'a koşmadır*” ifadeleri yer alır. Hemen altında da Rusça: “*Bezplat Prilojenieq “Perevodçik”* (Tercümân'ın ücretsiz eki)” vardır. 1906 yılının 4. Sayısında Âlem-i Nisvân başlığı altında dergi adının Kiril harfleriyle yazımı ve Rusçası olan “*Jenskiy Mir* (Kadınlar Dünyâsı)” ifadesinden sonra parantez içinde “*Müslimelere mahsûs edebî ve tedrîsî haftalık mecmûadır*” ifadesi yer alır. Numara ve Tarih / “*Sâhib-i İmtiyâz: İsmâil G., İdâre Müdüresi: Şefika Y. / No. 1906 g.*” ifadeleri tablo halinde verilmiştir. Tablonun altında ise “*Şehr-i Bahçesarayda “Tercümân” gazetesi el-ektirik matbaasında basıldı*” ve Rusça: “*Elektro- peçatniya, Peredovçik, Bahçisaray, 1906- 1906 g.*” ifadeleri vardır. 1906 yılının 4. Sayısının kapağındaki ifadeler, 1906 yılının 6 ve 35. Sayılarının kapağında da yer alır.

1906 yılının 37. Sayısının kapağında dergi logosunun kenarında “*Hânımlar Dünyâsı*”, dergi hakkında ise “*Fünûn u edebiyâtta, ilm-i sıhhat, terbiye ve idâre-yi beytiyeden bahs iden resimli haftalık Türki mecmûadır*” ifadeleri vardır. Sütunlar halinde “*Senelik bedeli üç, altı aylık bir ruble elli kapık, dört aylık bir rubledir. Nüshası altı kapık /Şehr-i Bahçesaray/ Muharrir ve Nâşir İsmâil Gaspıralı; Müdüre Şefika Yusufbekof Zevcesi*”, bu tablonun altında ise “*Birinci Sene Numero 37 nci*” ifâdeleri yer alır. 1906 yılının 37. Sayısının kapağında yer alan ifadelerin 1907 yılının 2. Sayısının kapağında da olduğu anlaşılmıştır.

1907 yılının 3. Sayısında dergi hakkında dergi logosunun kenarında “*Hânımlar Dünyâsı*”, altında ise “*Fünûn u edebiyâtta, ilm-i sıhhat, terbiye ve idâre-yi beytiyeden bahs iden resimli haftalık Türki mecmûadır*” ifadeleri yer alır. Bu ifadelerin ardından Hicri Tarih / Sene / Numara / Derginin Rusça adı ve basım yeri/ Rusça Tarih tablo şeklindedir. 1907 yılının 3. Sayısının ilk sayfasında bulunan dergi bilgileri 1907 yılının 4, 5, 6, 7, 8 ve 9. Sayılarının ilk sayfalarında da yer alır.

Âlem-i Nisvân'ın planlanan yayın programı olan ve 1905 Numune Sayısının Dış Kapağında ifadelerinin 1906 yılının 4, 6 ve 35.Sayılarının dış kapağında da yer aldığı, 37. Sayısının dış kapağında yer almadığı görülür. 1906 yılının 37.Sayısının en arka sayfasında 1906 yılında çıkan yazıların bazılarının isimleri ve içeriği hakkında bilgiler vardır.

Âlem-i Nisvân'ın 1905 Numune Sayısı, 1906 yılı 4, 6 ve 35. Sayılarındaki yazıların tek sütun halinde; 1906 yılının 37. Sayısından itibaren her sayfanın sağdan başlanılacak şekilde iki sütun halinde yazıldığı anlaşılmıştır. 1906 yılının 37. Sayısından itibaren sayfalardaki kelime sayısının önceki sayılara göre fazla olduğu belirlenmiştir.

Âlem-i Nisvân'ın çeşitli sayılarının kapak ve dış kapaklarında yer alan “*Müslimelere mahsûs edebî ve tedrîsî haftalık mecmuadır*”, “*Jenskiy Mir (Kadınlar Dünyası)*” ve “*Hanımlar Dünyası*” ifadelerinden Âlem-i Nisvân'ın hanımlara hitap eden bir gazete/dergi olduğu anlaşılmaktadır.

“Kadın, Âlem-i Nisvân'ın kapak sayfalarından son sayfasına kadar hemen hemen her sayfada ele alınmış bir konudur. Kadın konusu Âlem-i Nisvân'da çeşitlilik gösterdiği için farklı alt başlıklara ayrılmıştır. Bu alt başlıklar; farklı coğrafyalardaki kadınların durumu hakkında bilgi verme, kadın ve çocuk, meşhûre kadınlardır.” (Doğan 2020:119)

Âlem-i Nisvân'ın içeriğinde derginin dış kapak sayfasındaki “mevâdd-ı mûnderice” yani planlanan yayın programı doğrultusunda yazılar yer alır. Âlem-i Nisvân'ın yayın programının ikinci maddesindeki “umûr ve siyâsetde meşhûre olan hânımların tercüme-yi hâli ve resimler ile” için Türk ve İslam Âlemindeki meşhûr kadınların kısa hayat hikâyelerinin anlatıldığı “Meşhûre Kadınlar” başlıklı yazılar yayımlanmıştır. “Meşhûre Kadınlar” başlıklı yazıda yedi adet meşhûr kadın olduğu belirlenmiştir. Bu kişiler Âlem-i Nisvân'daki sıralarıyla şöyledir: Safiye bint-i Şerifeddin, Aişe el-Kurtubiyye, Lale Hatun, Hurşid Banu, Sırrı Hanım, Zeynep Hanım ve Zeynep Hatun'dur. Meşhûre Kadınların; Âlem-i Nisvân'ın 1905 Numune Sayısında, 1906 yılının 4 ve 6. Sayılarında yer aldığı incelenen diğer sayılarda olmadığı anlaşılmıştır. Âlem-i Nisvân'ın çeşitli sayılarındaki “Meşhûre Kadınlar” başlığı altındaki Aişe el- Kurtubiyye ve Lale Hatun'un şiirlerinden örneklerine, ilgili kişilerin kısa bilgilerinin ardından Arapça harekesiz olarak yer verildiği, Türk ve İslam Âlemindeki diğer meşhûr kadınların şiir örneklerinin yer almayıp sadece kısa bilgilerine olduğu görülmektedir.

Âlem-i Nisvân'ın yayın programının beşinci maddesine uygun olarak Rusya'dan Amerika'ya kadar çok geniş olan coğrafyadaki kadınların çocuk yetiştirmeleri, eğitim durumları, kız balaları için mektep açılması ve buldukları yerdeki yenilikler ve benzeri Âlem-i Nisvân'ın çeşitli sayılarında yer alır.

Kadın ve Çocuk

Rusya'da Türk Kadın Hareketleri'nin öncüsü olan Şefika Gaspıralı aynı zamanda anaokulları eğitimcisidir. Âlem-i Nisvân'ın içerisinde de çocuk eğitimi konusu çok geniş bir pencereden ele alınmıştır.

Âlem-i Nisvân'da *Kadın* başlığının alt başlıklarından olan *Kadın ve Çocuk* alt başlığındaki birinci yazı, *Ana Dersleri* adını taşıyan imzasız bir yazıdır.

1905 Numune Sayısının 8-9.sayfalarında olan “Ana Dersleri” başlığı altındaki yazıda çocukların okula gitmeden önce metindeki ifadesiyle “balaları dahâ mektebe vermezden evvel” anneleri tarafından eğitilmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Bu eğitimin “*elifbâ öğretmek*” yani Kur'an-ı Kerim öğretmek olarak algılanmaması gerekir. Annelerin, çocuklarının günlük hayatta pek çok kez gördükleri ve dikkat ettikleri şeyleri sözlü olarak onlara anlatmaları istenmiştir.

Âlem-i Nisvân'da bu konu hakkında birçok yollar gösterileceği ifade edildikten sonra hane içerisinde verilen terbiyenin okulda verilen eğitim kadar önemli olduğu vurgulanmıştır.

Bu sayıda annelere örnek olarak bir ders yer alacağı ve annelerin bu dersler sayesinde çocuklarının nasıl zihinlerini açacağı açıklanmıştır. “*Aşağıda olan resmleri balaya gösterüp ne olduğu; neye hizmet itdiğini ve neden yaşaldığını her bir ana suâl cevâb ile balasına anlatmaya*” (Âlem-i Nisvân, 1905 Numune Sayısı, s.8) ifadeleriyle annelere yol gösterilmiştir. Anneler

çocuklarına “*Balam bu nedir?*”, “*Bunu neden yasalmışlar (yapmışlar)?*” diye sormuşlar ve çocuklar da gösterilen resimlere çeşitli cevaplara vermişlerdir.

Çocukların annelerine verdikleri cevaplarda da Şefika Gaspıralı'nın, babası İsmail Gaspıralı'nın “*Dilde, Fikirde, İşte Birlik*” düşüncesinden hareket ettiği görülmektedir. Yazıda, Ortak Türkçe oluşturulmak istendiği ve bu amaç doğrultusunda annelerin çocuklarına “*Bu nedir?*” diye sordukların nesnelere, Türkçelerinin yanında farklı dil ve lehçelerdeki karşılıklarının yer aldığı anlaşılmaktadır.

“*Balam, bu nedir? Stol (Rusça), kürsî. (Arapça)*” örneğinde farklı dillerdeki karşılıkları yer alırken; “*Bunu ne işleyorlar ne için yasalmış? Kapu (kapka)ya koyarlar.*” örneğinde kelimenin farklı lehçelerdeki karşılığına yer verilmiştir. “*Ana Dersleri*” başlıklı örnek derste çocuklara üç adet resim gösterilmiştir. Bunlar; masa, kilit ve orak resmidir.

Âlem-i Nisvân'da *Kadın* başlığının alt başlığı olan *Kadın ve Çocuk* alt başlığında yer alan ikinci yazı, *Kızların Talim ve Terbiyesi* başlığını taşıyan imzasız bir yazıdır. 1906 yılının 6. Sayısının 81-82.sayfalarında yer alan yazıda, ileride anne olan kızlarımızın, doğacak çocuklarına da bir şeyler öğreteceği düşünülerek onlara her ilimden ve bilgiden haberdar etmemiz gerektiği söylenmiştir. Bugünün çocuklarının, yarının ebeveynleri olacağı unutulmadan hareket edilmesi gerektiği açıkça ve yalın bir dille ifade edilmiştir.

‘Kadınlara bilgi niçin verilmeli?’ diyenlerin kendi çocukluklarının gözlerinin önünden canlanıp canlanmadığı sorulduktan sonra çocuklarımıza koca karı masalları anlatmak yerine onların sorduğu sorulara cevap vermemiz gerektiği söylenir.

Çocukların sormuş oldukları sorular karşısında onlara “sen oyununa bak” yanıtını vermek yerine sorulan sorunun cevabını verirsek çocukların annelerini can kulağıyla dinleyecekleri şu şekilde ifade edilir: “*Benim bildiğim gibi birçokları da bilirler ki ekşer çocuklar analarından biñ dürli maqûl ve birâz malûmâtlu kimseye cevâbı âsân, suâller idiyorlar meşelâ: “Ana! Şu gökyüzünde parlayanlar nedir? Şu ortalığı aydınlık iden nedir? Yağmur nereden akıyor? Deñiz ne için talgalanıyor? ... Çocuğın müşkili hâl olsa zihvide kıâbil olar, çünki her ne de bilmeyub şordığı bir sebeb söylenirken cân kulağıyla dinler.”* (Âlem-i Nisvân, 1906 No.6, s.81-82)

Eğer çocukların sordukları sorulara cevap vermeyip onları başımızdan atıp onları oyuna sevk edersek çocukların da çaresizce koca karı masallarını dinleyeceği yazıdaki ifadeler arasındadır.

Ortak Türkçe oluşturma amacı doğrultusunda “*Kızların Talim ve Terbiyesi*” başlıklı yazıda kökeni Türkçe olan *çocuk* ve *ana* kelimelerinin yanında bu kelimelerin Arapça karşılıkları olan *evlâd* ve *vâlîde* kelimelerinin yazıda yer alır.

Kadın ve Çocuk alt başlığında yer alan üçüncü yazı A. Sör imzalı *Terbiye* başlıklı yazıdır. “*Terbiye*” başlıklı yazı Âlem-i Nisvân'ın 1906 yılının 35. Sayısının 561-563.sayfalarında. Bu yazıda terbiye çeşitlerinden bahsedildikten sonra asıl terbiyenin anne kucağı olduğu ifade edilir. Anne ile çocuğunun terbiyesinin doğru orantılı olduğu söylenmiştir. “*Bunuñ için ki ananın kıymeti çocuğının terbiyesi ile mütenâsibdir. Yine bunuñ içündür ki “Ana ne ise, çocuk da odur. Çocuk gördüğünün âyinesidir” dimişler.*” (Âlem-i Nisvân, 1906 No.35, s.561)

Beşikte sürekli ağlayan çocukların ileride toplumun bir ferdi olacağı düşünülerek terbiyeye beşiklikten itibaren başlaması gerektiği vurgulanmıştır. “*Çocuğı, millet ve vațana kırbân*

olabilecek kahramânlığa, meslek ve istikâmet yolunda mücâhide idecek yigitlige yine bişikde iken hâzırlamalıdır. Onu Türk oğlu Türk, İslâm yavrusı İslâm olarak büyütmelidir ki âli-cenâb, fazîlet-meâb bir zât olabilsin, hâlîm dilli bir mücâhid, selîm elli bir fedâkâr olabilsin.” ... “Çocuğun düşünebilecek aqlını, görebilecek gölzini kundağda iken parlatmalı, şarığda iken açmalıdır. Söyleyebilecek dili, çalışabilecek elleri henüz emdiği, emeklediği zamândan tehiyye itmeli. Onu yine bişikde iken fenâ hâllerden igrendirmeli, iyi âdetlere imrendirmelidir.” (Âlem-i Nisvân, 1906 No.35, s.563) Çocukların okula gitmeden önce anneleri tarafından eğitilmeleri gerektiği de bu yazı da yer alan konulardan birisidir.

Hız. Aışe'den rivayet edilen bir hadisten hareketle kutsal olan anneliğe yakışacak anneler yetiştirmemiz gerektiği ele alınmıştır. Bunun ise okumak ve güzel ahlak ile mümkün olacağı ifade edilmiştir. “Bu ise, ancak okumak ve tehzîb-i ahlâk sâyesinde mümkündür. Böyle olur ise bizde medenîler sırasına geçebiliriz ... İşte yol! ... İşte uşûl! ...” (Âlem-i Nisvân, 1906 No.35, s.563) Ortak Türkçe oluşturma amacı doğrultusunda “Terbiye” başlıklı yazıda *dimağ (ruh), âgûş-ı mâder (analar kucağı), ata (peder), ana (vâlide), pişik (koy)* vb. kelimelerden de anlaşılacağı üzere kelimelerin Türkçelerinin yanında yaygın olarak kullanılan Arapça veya Farsçasıyla, diğer lehçelerdeki karşılıkları da yer alır. *Kadın ve Çocuk* alt başlığındaki dördüncü yazı *Hanımlara Hitâb* başlığını taşıyan imzasız bir yazıdır. Bu yazı Burhan-ı Terakki Gazetesi (1906-1911)'ndeki bir yazıdır. Bu yazıda kadından istenilenin şeyin, yerine getirildiği takdirde kadınların o güzel adlarının tarih sayfalarında olacağı yazmaktadır. Kadınlardan istenilen şey ise kâmil insan yetiştirmeleridir. “Eger o ümmîdi kemâliyle vücûda getürseñiz, millet kemâl-i mesûdiyyet içerüsünde kalub nice yüz seneler şoñrada siz zât-ı muhteremeleri güzel isimleriñizle yâd iderek târîh ve maţbûât şahîfelerini tezyîn ideceklerdir. Milletiñ sizden intizâr itdüğü ol ümmîdi ise, evlâdıñızı kâmil insân iderek beslemektir.” (Âlem-i Nisvân, 1906 No.37, s.579) Ortak Türkçe amacı doğrultusunda “Hanımlara Hitâb” başlıklı yazıda da *çocuk, evlâd, yavru* kelimeleri bir arada kullanılarak dilde birliktelik oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. *Kadın ve Çocuk* alt başlığında yer alan beşinci yazı “Hanım” başlığını taşıyan kısa ve imzasız bir yazıdır. Bu yazıda kadınların ellerinden gelen dikiş nakış gibi işleri yaptığı, terbiyeli çocuk yetiştirmelerine rağmen hâlâ bilgisiz bulunduğu ifade edilmiştir. İlim ve terbiyenin verilmeden istenmemesi gerektiği anlatılmıştır. “Ey kişiler bizlere ne ilm ne terbiye verdiñiz de bizden âşâr-ı ilm ve terbiye istiyorsız; bâsta vermeli; bade istemeli.” (Âlem-i Nisvân, 1906 No.37, s.579) *Kadın ve Çocuk* alt başlığında yer alan altıncı yazı Nosal Akıbet'dan alıntılanmış “Çocuk Büyütmek” başlığını taşıyan yazıdır. Bu yazıda çocukların hastalandıkları zaman doktora değil de koca karılara götürülmesi “annelerin tuhaf fikirlere kapılması” olarak ifade edilmiştir. Bir çocuğu büyütmenin onu doğurmaktan daha kolay olarak algılanmaması gerektiği vurgulanmıştır. “Bir çocuğı beslemek büyütmeğden daha kolaydır žann idilmesün aşl analık yavruya bakmak anı büyütmeğdir. Žâten “Ana yüreğı ile sütini tutacak hiçbir şey yokdur”. Her şeyden evvel düşünceğimiz bir şey var ise oda yavrucağlarımızı güçlü, kuvvetli, değerli, dayanıklı olacak şûretde büyütmemizdir.” (Âlem-i Nisvân, 1907 No.2, s.3)

Yazının devamında meşhûr bir doktordan alıntı yapılarak çocukların soğuga, rüzgâra vb. alıştırılması sonucunda daha sağlıklı olacağı bilgisine yer verilmiştir. Çocuklara günlük hayatta kolay hareket edebilecekleri kıyafetler giydirmemiz gerektiği de yazı da yer alan ifadeler arasındadır.

Kadın ve Çocuk alt başlığında yer alan yedinci ve son yazı Yarullah Muradi imzasını taşıyan “Hanımefendilere Hitâb” başlıklı yazıdır. Bu yazıda annelerin asıl görevinin, kâmil insan olmaları ve İslamiyet’e hizmet etmeleri için çocuklarını terbiye etmeleri gerektiği ele alınmıştır. “Sizleriñ evvel vażîfeleriñiziñ eñ büyügi ve dünyâ âhîret mes’ûli balalarıñızı kâmil insân olsun için terbiye itmekdir. Milletiñ siz vâlidelere hitâb buyurdığı mes’ölede budur. Sizler evlâdıñıza şöyle terbiyeler gösteriñiz ki, anlar sâyesinde evlâd ve zürriyâtıñızıñ bütün âleme ve bâ-husus Âlem-i İslâmiyyete, büyük hidmet ve hayret şâhâne himmetleri görilsün!” (Âlem-i Nisvân, 1907 No.6, s.3-4)

Kız çocuklarının ileride anne veya öğretmen olacağı için terbiyelerine erkek çocuklarından daha fazla dikkat edilmesi gerektiği anlatılmıştır. Annenin çocuğu nasıl büyüteceğine dair bir bilgisi yoksa büyüyecek olan çocuğun da evladına ne verebileceği sorulmaktadır. Çocuk terbiyesinin annenin borcu olduğu şu şekilde ifade edilmiştir: “Kız balalarıñızıñ terbiyesine dahâ ayruca bir diğkat buyurunuz. Çünkü anlarda siziñ gibi gelecek günlerde bir âile vâlîde ve mürebbiye bulunarak dahî bir nice millet evlâdınıñ terbiyeleri anlarıñ eline teslîm buyurulacaktır. Eger o vâlîdecigiñ uşûl –ü terbiyeden aşla bir haberi olmasa, bî-çârecik ne ile evlâdını terbiye idecektir? Ve nasıl mes’ûl vażîfelerini edâ idecektir? İşte bunları düşünmek şimdilik siz vâlideleriñ borcudur.” (Âlem-i Nisvân, 1907 No.6, s.3-4)

“Çalışıñız hânımefendiler, ictihâd idüñüz! ‘Âlem-i Nisvân’ sizleriñ mer’âmıñızdır.” (Âlem-i Nisvân, 1907 No.6, s.3-4) ifadeleriyle de kadınların çalışması gerektiği ve Âlem-i Nisvân’ın içeriğinin o dönemdeki kadınların istekleriyle oluşturulduğu anlatılmak istenmiştir. Ortak Türkçe amacı doğrultusunda “Hanımefendilere Hitâb” başlıklı yazıda *bala* ve *evlâd* kelimeleri bir arada kullanılarak dilde birlik oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

SONUÇ

Âlem-i Nisvân, İsmail Gaspıralı’nın imtiyaz sahipliğinde ve Şefika Gaspıralı’nın idare müdiresi ve başyazarlığında 1905-1911 yılları arasında çeşitli aralıklarla çıkarılmış olan süreli bir yayındır. Eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslam Âleminde yayımlanan ilk gazetesi/dergisi olan Âlem-i Nisvan’ın ilk sayısı 1905 yılının sonlarına doğru çıkmıştır. 1905 numune sayısının ardından 1906 -Birinci Sene, 1907- İkinci Sene olarak 1906-1910 yılları arasında yayımlanan Âlem-i Nisvân, 1911 yılında sadece 3 sayı çıkarılır. Şefika Gaspıralı, Âlem-i Nisvân’ı 1917’de tekrar yayınlamak istese de Ekim Devrimi yüzünden gerçekleştirilememiştir.

Eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslam Âleminde yayımlanan ilk gazetesi olan Âlem-i Nisvan’da, kadın konusu her sayfada ele alınmış bir konudur. Kadın konusu Âlem-i Nisvân’da çeşitlilik göstermektedir. Bunun yüzden farklı alt başlıklara ayrılmıştır. Bu alt başlıklar; “Farklı Coğrafyalardaki Kadınların Durumu Hakkında Bilgi Verme”, “Kadın ve Çocuk”, “Meşhûre Kadınlar” ’dır. Âlem-i Nisvân’da çocuk eğitimi konusu, çocuğu yetiştiren ve ona terbiye veren bir kadın olduğu için *Kadın ve Çocuk* olarak birlikte ele alınmıştır.

Kadın ve Çocuk alt başlığında yedi adet yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan üç tanesinin altında imza bulunurken dört tanesinin altında imza bulunmamaktadır. Altında imza bulunan yazılar Âlem-i Nisvân’daki sıralarıyla şöyledir; “Terbiye”, “Çocuk Büyütmek” ve “Hanımefendilere Hitâb” ’dır. Altında imza bulunmayan yazılar ise Âlem-i Nisvân’da **ki** sıralarıyla; “Ana Dersleri”, “Kızların Talim ve Terbiyesi”, “Hanımlara Hitâb” ve “Hanım” ’dır.

“Kadın ve Çocuk” başlığı altındaki yazılarda çeşitli konular ele alınmıştır. Bu yazılarda en çok ele alınan konu terbiyedir. “Ana Dersleri” başlıklı yazıda terbiyenin anneler tarafından çocuklara daha okula gitmeden önce verilmesi gerektiği, anne terbiyesinin okulda öğrenilecek terbiyeden daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çocuklara anneleri tarafından evde verilen terbiyenin yani “hane terbiyesinin” uygulanabilmesi için 1905 yılının 8-9. sayfaları arasında yer alan “Ana Dersleri” başlıklı yazıda, bu amaç doğrultusunda numune olarak bir ders gösterileceği ve bu sayede çocukların zihinlerinin açılacağı belirtilmiştir. Hane terbiyesinin, anneler tarafından nasıl öğretilmesi gerektiğine dair usuller bu örnek yazıda yer alır. “Ana Dersleri” başlıklı yazı örnek olduğu için bu yazıda bazı resimler de bulunur. Bu resimleri çocuklara göstererek, onlara resimlerin altında yer alan örnek soruları sorarak onların resimde yer alan nesnenin ne olduğunu, ne işe yaradığını tahmin etmesi istenmiştir. Bu soru cevap usulü ile annenin çocuğuna birçok bilgiyi kolayca ev ortamında öğretebileceği belirtilmiştir. Evde öğretilen bilginin çocuğa günlük hayatında çok yararlı olacağı, hane terbiyesinin mektep terbiyesi kadar önemli olduğu yazıda vurgulanmıştır.

“Kızların Talim ve Terbiyesi” başlıklı yazıda ise terbiye konusu farklı bir şekilde ele alınmıştır. Günümüz kız çocuklarının ileri anne olacağı düşünülerek onların terbiyesine daha dikkat etmemiz gerektiği belirtilmiştir. “Terbiye” başlıklı yazıda da çocuğa mektebe gidene kadar terbiye verilmesi gerektiği yazıda ele alınan konular arasındadır. “Terbiye” başlıklı yazıda çocuğa terbiyenin beşiklikten itibaren verilmesi gerektiği anlatılmıştır. “Hanım” başlıklı yazıda ise terbiye için “*başta verilmeli, bâde istenmeli*” sözüyle terbiyenin verilmeden istenmemesi gerektiği ele alınmıştır.

Kadın ve Çocuk başlığı altındaki yazılarda annelerin çok önemli vazifelerinin de olduğu söylenmektedir. Bu vazifelerinin en büyüğünün “çocuklarını kâmil insân olarak yetiştirmeleri” gerektiği anlatılmaktadır. “Hanımlara Hitâb” başlıklı yazıda annelerin adlarının yüzlerce yıl sonra bile tarih sayfalarında yer alması çocuklarını kâmil insan olarak yetiştirmesine bağlanmıştır. “Hanımefendilere Hitâb” başlıklı yazıda, hanımefendilerin vazifelerinin ne kadar büyük ve kutsal olduğu ele alınmıştır. Yazıda çocuğun kâmil insan olarak yetiştirildiği takdirde Âlem-i İslamiyet’e de büyük fayda sağlayacağı da yer almaktadır. “Çocuk Büyütmek” başlığında ise bir çocuğu besleyip büyütmenin, onu doğurmaktan daha kolay olduğu kanısında olmamız gerektiği ve asıl anneliğin bir çocuğu güzel bir şekilde büyütmek olduğu ele alınmıştır.

Şefika Gaspıralı’nın, Türk Dünyası’nda “Dilde, Fikirde, İşte Birlik” düşüncesiyle tanınan babası İsmail Gaspıralı’nın düşünceleri doğrultusunda hareket ettiği, incelemiş olduğumuz Âlem-i Nisvân’daki Kadın ve Çocuk alt başlığındaki yazılarda tespit edilmiştir.

İncelenen yazılarda Şefika Gaspıralı’nın, Ortak Türkçe oluşturmak amacıyla kelimelerin Türkçelerinin yanında hem o dönemde yaygın olarak kullanılan Arapça veya Farsça karşılıklarına hem de kelimelerin farklı lehçelerdeki karşılıklarına yer verdiği belirlenmiştir.

Rusya’da Türk Kadın Hareketleri’nin öncüsü ve anaokulları eğitimcisi olan Şefika Gaspıralı’nın, çocuk eğitimi konusuna farklı açılardan baktığı, konuyu çok geniş ve derinlemesine işlediği Âlem-i Nisvan’da yer alan *Kadın ve Çocuk* alt başlığındaki yazılarda açıkça görülmektedir.

KAYNAKLAR

Âlem-i Nisvân, “Ana Dersleri”, 1905 Numune Sayısı, s.8-9.

Âlem-i Nisvân, Kızların Talim ve Terbiyesi”, 1906 No.6, s.81-82.

Âlem-i Nisvân, “Terbiye”, 1906 No.35, s.561-563.

Âlem-i Nisvân, “Hanım”, 1906 No.37, s.579.

Âlem-i Nisvân, “Hanımlara Hitâb”, 1906 No.37, s.579.

Âlem-i Nisvân, “Çocuk Büyütmek”, 1907 No.2, s.3.

Âlem-i Nisvân, “Hanımefendilere Hitâb”, 1907 No.6, s.3-4.

Doğan, Hilal. (2020a). “Şefika Gaspıralı'nın Âlem-i Nisvân Dergisi Üzerine Bir İnceleme ve Sistematik İndeks.” *Külliyeye*, Mart, 2020.

Doğan, Hilal. (2020b) “Âlem-i Nisvân Gazetesi”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020.

Ebüzzıya, Ziyad. (1989). 2. Cilt. “Âlem-i Nisvân”.

TOPARLI, R., & ARGUNŞAH, M. (2008). Mu'înü'l-Mürîd. Ankara: TDK Yay.

YÜCE, N. (2014). Mukaddimetül'l-Edeb. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.